

CENGİZ HAN

M. TURHAN TAN

   / otukennesriyat

YAYIN NU: 2226

EDEBÎ ESERLER: 1129

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-844-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Çınar Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul - 2026

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve
yayımlanamaz.

M. Turhan Tan: (7 Mart 1885- 25 Aralık 1939) Asıl adı Mehmet Samih Fethi'dir. 1885 yılında babası Ahmet Fethi Bey'in İstinaf Mahkemesi Ceza Reisliği görevi sırasında Diyarbakır'da doğdu. Aslen Sivaslı tanınmış bir ailenin çocuğu olarak eğitiminin yanı sıra Arapça ve Farsça özel dersler aldı. Üsküp'te kısa bir süre edebiyat öğretmenliği görevinde bulundu. Samsun, Amasya tahrirat müdürlüklerinde, Remadiye, Yalvaç kaymakamlıklarında, Çorum ve Kayseri mutasarrıflıklarında bulundu. Kurtuluş Savaşı sırasında Sivas milletvekilliğine seçildi. 1922 yılından sonra kendini basın ve yayın işlerine verdi. 1939 yılında iki ay kadar süren hastalığının ardından vefat etti. Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi.

M. Turhan Tan, edebiyat yaşamına aruz vezniyle yazdığı şiirleriyle başladı. *Tasvir-i Efkar* ve *Tercüman-ı Hakikat* gazetelerinde "S.", *Servetifünun* dergisinde "Bedrettin Mümtaz", "Halil Rüştü", *İctihat* ve *Rübab* dergilerinde kendi adını kullanarak şiirler ve yazılar yayımladı. *Hayat* ansiklopedisinde "M. S." Adıyla yayımlanan maddeler de M. Turhan Tan'dı. Asıl ününü M. Turhan Tan adıyla yazdığı tarihî romanlarıyla yakalar. *Akından Akına*, *Cem Sultan* Fransızcaya; *Piçler*, *Osmanlı Rasputin'i Cinci Hoca* Yunancaya; *Hürrem Sultan* Fransızca, Yunanca ve Almancaya çevrilmiştir.

Eserleri:

Roman:

- Akından Akına* (Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul 1936)
- Alafranga Bir Hanım*, (Artin Asaduryan Matbaası, İstanbul 1329)
- Âli Maceralar* (İstanbul Matbaası, İstanbul 1330)
- Büyücü Karı* (Hürriyet Matbaası, İstanbul 1330)
- Cehennemden Selam* (İktisat Matbaası, İstanbul 1928)
- Cem Sultan* (Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul 1935)
- Cengiz Han* (İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1962)
- Devrilen Kazan* (Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939)
- Düğün Gecesi Sağır Güveyin Muşakası*, Mesai Matbaası, İstanbul 1330)
- Gönülden Gönüle* (Agâh Sabri Kitaphanesi Milliyet Matbaası, İstanbul 1931)
- Hint Denizlerinde Türkler* (Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939)
- Hürrem Sultan* (Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul 1937)
- Kadın Avcısı* (İstanbul Matbaası, İstanbul 1933)
- Kâfir Hakikat* (Yeni Osmanlı Matbaası, İstanbul- Tarihsiz)
- Krallar Avlayan Türk* (Yüksel Matbaası, İstanbul 1944)
- Kurnaz Kız* (Artin Asaduryan Matbaası, İstanbul 1330)
- Maruf Aynalı Necibe'nin Kızı* (Hürriyet Matbaası, İstanbul 1330)
- Nedime* (Âlem Matbaası, İstanbul 1312)
- Osmanlı Rasputini Cinci Hoca* (İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1962)
- Safiye Sultan* (Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939)

Sevinç Han (Agâh Sabri Kitaphanesi Milliyet Matbaası, İstanbul 1933)
Timurlenk (İstanbul Matbaası, İstanbul 1935)
Üç Ay Yatakta (Sühulet Kütüphanesi, İstanbul 1934)
Viyana Dönüşü (Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul 1937)
Yenge Hanım (Artin Asaduryan Matbaası, İstanbul 1330)
Zıfâf Gecesi Harem Ağasının Muşakası (Artin Asaduryan Matbaası, İstanbul 1329)
Avareler
Baht İşi (Son Saat gazetesinde tefrika edilmiştir.)
Benli Mehmet (Son Saat gazetesinde tefrika edilmiştir.)
Bir Avuç Kül (Son Saat gazetesinde tefrika edilmiştir.)
Deli (Son Saat gazetesinde tefrika edilmiştir.)
Nişin (Son Saat gazetesinde tefrika edilmiştir.)
Paşalar, Paşazadeler
Piçler (Son Saat gazetesinde tefrika edilmiştir.)

Masal:

Alaeddin ve Sihirli Lamba Hikâyesi (Sudi Kitaphanesi, İstanbul- Tarihsiz)

Biyografi:

Atatürk (Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939)
Mehmet Akif (Bozkurt Basımevi, İstanbul- Tarihsiz)

Gezi:

Avrupa Notları (Sühulet Kitabevi, İstanbul 1938)
Balkan'da Karagöz Neler Görmüş (Yeni Osmanlı Matbaası, 1330)
Karagöz Neler Görmüş Edirne'de (Yeni Osmanlı Matbaası, 1330)

Derleme- İnceleme:

Tarihte Türkler İçin Söylenen Büyük Sözler (Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul 1936)
Tarihî Musahabeler (Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul)

SUNUŞ

Tarihî roman tarzının Türkiye'deki öncü isimlerinden birisi olan M. Turhan Tan'ın bir eseri de Cengiz Han'dır. Cengiz Han'ın kişiliği ve söz konusu romana geçmeden önce M. Turhan Tan ile ilgili birkaç kelam etmek gerekiyor. M. Turhan Tan, Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kalem oynatmış olan bir münevverdir. Yazdığı romanlar ve tarih yazılarıyla öne çıkan M. Turhan Tan Türkiye'deki tarihî romanın ilk nitelikli örneklerini vermesi gibi mühim bir özelliğe sahiptir. Özellikle 1930-39 yılları arasında çok sayıda tarihî romana imza atarken ve pek çok tarihî şahsiyeti ve olayı da ön plana çıkarmıştır. İşte onun en önemli eserlerinden birisi de 1939 yılında Suhulet Kitabevi tarafından ilk baskısı yapılan *Cengiz Han* adlı romanıdır.

Bu girizgâhtan sonra M. Turhan Tan'dan, romanına ve romanının kahramanı olan Cengiz Han'a geçiş yapabiliriz. Bilindiği üzere Cengiz Han belki dünyada en çok tanınan tarihî şahsiyetler arasında ilk sıralarda rahatlıkla olabilecek bir isimdir. Moğolların bu efsanevi lideri, ardında *Moğolların Gizli Tarihçesi* adlı bir eser bıraktırarak hayatına dair pek çok ip ucunu yansıtmıştır. Ancak buna rağmen onun hayat hikayesi ile ilgili sonradan geliştirilen pek çok anlatı elbette mevcuttur. Moğolistan'ın tarihî bir karakteri olmasının yanı sıra belki de ülkesinden bile daha meşhur bir adam olan Cengiz Han'ın Türk tarihi ile de çok ciddi bir kesişme yaşadığı muhakkaktır. Öyle ki, tarihçiler Cengiz'in devleti ve bilhassa ordusu için 'Moğol-Türk' tabirini kullanmaktadır. Çünkü, Cengiz Moğol'dur lakin kurduğu devletin halkı ve ordusundaki askerlerinin önemli bir kısmı Türk boylarından oluşmaktadır.

Peki, Türk tarihinin Cengiz Han'a bakışı nasıldır? İşte burada, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya çıkan millî tarih anlayışı ve Türkçü bakış açısı Moğol Cengiz Han'ı adeta Türkleştirmektedir. Kaldı ki, Cengiz/Çingiz ismi Orta Asya'daki Türk boylarından Kı-

rım'a; Anadolu coğrafyasından Balkanlar'a kadar Türklerin yaşadığı pek çok yerde bir Türkleşmiş isim olarak kullanılmaktadır.

Örneğin Kırgızistan'ın ve Türk dünyasının en büyük roman yazarı olarak kabul edilen Cengiz Aytmatov bu ismi taşıdığı gibi, Kırım Türklerinin sesi olan büyük romancı Cengiz Dağcı da aynı isme sahiptir. Bu anlamda Cengiz Han'la Türklük arasında etnik bir bağ kurulması tartışılabilir birtakım şeylerin kültürel olarak iç içe geçtiğini kabul etmek gerekir.

Romanda M. Turhan Tan'ın çizdiği Cengiz profili ise dönemin Türk tarih tezine uygun bir tiptir. Öyle ki, romana göre Cengiz'in kesin bir Türk olduğu ve hatta Türk Birliği'ni sağlamak için mücadele ettiği gibi tezler mevcuttur. Üstüne üstlük Cengiz Han fiziken Moğol, hatta dönemin Türk prototipine hiç benzememektedir. Zira beyaz tenli ve hatta sarışındır. Bu elbette ki dönemin romantik milliyetçiliğinin bir tezahürüdür. Gariptir, Avrupa'ya giden Attila'nın Türk olduğunu ispat için, onun Avrupalılara değil Türkistanlılara benzediğini savunan görüş, konu Cengiz'e gelince tam tersi bir tutum içindedir ve Cengiz'in Türkistanlılara değil, bir bakıma Avrupalılara benzediğini savunabilmektedir. Bu elbette ki romancının bir kurgu tercihidir ve üst yapısında kesinlikle dönemin romantik Türk milliyetçiliği fikrinden etkilenmiştir.

M. Turhan Tan romancılık tekniğini bilen bir kalemdir. Buna rağmen zaman zaman roman içerisinde yazar sıfatı ile araya girerek okuyucularına, belki de bir dipnotta vermesi gereken bilgileri, anlatmaktan da çekinmez. Çünkü dönemin romancılık anlayışı da bu şekildedir. *Cengiz Han* romanında, ismi ile müsemma olarak Cengiz karakteri, özellikle hanlığını ilan ettiği ve Cengiz adını aldığı ilk dönemi olan, yani kendi adıyla Temuçin olarak bilinen dönemi tahkiye edilmiştir. Ardından han olması ve önce Çin Seferi, ardından batıya yaptığı seferler yine roman konusu olarak kullanılmıştır. Bu anlamda Cengiz Han ile ilgili çoğu tarihî hakikat olan pek çok bilgiye ulaşılabileceği gibi, bir tarihî roman kurgusuna yedirilebilecek diyaloglar ve hadiselerle karşılaşılır. Her şey bir tarafa *Cengiz Han* romanı M. Turhan Tan külliyatının en önemli parçalarından birisini oluşturmaktadır.

Ötügen Neşriyat olarak ilk basımına sadık kalarak, dipnotlar ve günümüz imlasına uygun düzeltiler eşliğinde M. Turhan Tan'ın üslubuyla Cengiz Han'ı sizlere takdim etmekteyiz.

CENGİZ HAN

Savaş kızıışmış, iki ordu boğaz boğaza gelmişti. Uzun mızraklar, keskin kargılar artık işlemiyordu. Eğri kılıçlar, kuvvetli bileklerde birer şimşek olup eritecek can arıyordu. Kaynamış gönden¹ yapılma hafif zırhlar değil, koyak denilen demir ağ zırhlar bile bu şimşeklerin alevine dayanamıyordu, her lahzada birçok insan sessizce can verip toprağa uzanıyordu. Atlar, taşıdıkları cenk erleri kadar heyecanlı görünen atlar, bu düşüp ölen insanları çiğniyorlar, tanılmaz bir kılığa sokuyorlardı.

Altaysu Çayı, sanki doya doya kan içmek istiyormuş gibi akışını yavaşlatmıştı, savaşa doğru dudağını uzatmıştı. Onun iki kıyısı uzaktan, susamış açık bir ağzı andırıyordu. Berideki orman, bir felâkete acıyıp da dua için kollarını göğse kaldıran bir insan yığınınına benziyordu, o kadar canlı görünüyordu.

Sarı saçlı, şehla² bakışlı, beyaz tenli bir genç, bu ölüm pazarının sağ kenarında can alıp can verenleri seyre dalmıştı. İki elini, koyun postu mantosunun koynuna sokmuştu. Uzunca bıyıklarını titizlene titizlene çiğneyerek manzarayı adeta emiyordu.

Bir aralık gözlerini geriye, Altaysu kıyılarına çevirdi, hayli uzak bir noktada kümelenen çadırlara baktı. Bunlar, bu çadırlar birer iri siyah gölge gibi görünüyordular, savaş yerlerinden çok geri bulundukları için ne oldukları bir bakışta anlaşılamıyordu. Fakat şehla bakışlı genç, o gölgeler arasında bir şeyler, haz ve heyecan veren bir şeyler görmüş olacak ki gülümsedi, yanı başında duran yarı çıplak bir adama döndü:

“Ulu Gökçe!” dedi. “Anam bugün sevinecek!” Ve sesini biraz yavaşlatarak ilâve etti:

“Börte Foçin de!..”

¹ Deriden (MTT).

² Şehla: Çirkin görünüşlü olmayan, kusurlu sayılmayacak ölçüde hafif şaşı olan (göz).

Yarı çıplak adam, şehla bakışlı gencin yüzüne bakmadan mırıldandı:

“Her işin sonunu Tanrı bilir. Hele dur, sabırsız olma!”

Gencin yüzü ekşidi, kaşları çatıldı, sert sert söylendi:

“Görünen köye kılavuz istemez. Bizim kurtların nasıl saldırdığını görmüyor musun?”

O, gene kayıtsız cevap verdi:

“Dedim ya, sonuna bak.”

“Başı iyi giden savaşın sonu da iyi olur. Gün doğarken sağa bakıp gök kurt, sola bakıp ak kaplan gören sendin, ‘bugün yapılacak savaşta uğur vardır,’ diyen sendin. Moğol yavrularının, Konkratların, Konkmarların yay üstüne nasıl atıldıklarını da işte görüyorsun. Naymanlar sallanıyor, Merkitler karışıyor. Oyratlar kaçmaya davranıyor. Tanrı, bütün bu iyi görünüşleri kötüyü mi çevirecek?”

Çıplak adam, işitmiyor gibi davrandı, bir şey söylemedi. Belki de söylenen sözleri duymamıştı. Çünkü uzun, pek uzun ve o nispette de kirli saçlarının gölgelediği açık mavi gözleri ufkun çok uzak bir köşesindeki bulut parçasına dikilmişti, tunç bir levhayı andıran yüzünde de derin bir endişe dolaşıyordu.

Şehla bakışlı genç, kirli saçlı ve yarı çıplak adamın bir bulut parçası ile meşgul olduğunu ne görüyor, ne seziyordu. Sözlerinin karşılıksız kaldığını görünce gözlerini gene savaş sahnesine çevirmişti, gene bıyıklarını kemirmeye girişmişti.

Sahne, o kanlı sahne bu genci heyecanlı bir sevinç içinde bırakacak safhalar taşıyordu. Kendi şerefini, kendi adını ve kendi bayrağını yükseltmek için bu ölüm pazarına koşup gelmiş olan şu Konkmarlar, şu Konkratlar, şu Moğollar, o şerefi, o adı, o bayrağı çamura bulamak azmiyle aynı pazarda can verip can alan Naymanları, Oyratları, Merkitleri fena halde hırpalıyorlardı. Çıplak adama söylediği gibi görünen köye kılavuz istemezdi. Zafer, kendi ordusuna kollarını açmıştı, biraz sonra öbür tarafın darmadağın olması muhakkak görünüyordu.

Sarışın genç, bu görünüşün sevinciyle döndü, dilsiz bir yoldaş gibi başıboş arkasında duran atının alnını okşadı:

“Akkaş!” dedi. “Bekle! Düşmanların topu birden sinlerine³ yuvarlanıyor. Sen artık onların yurdunda da kişneyeceksin, su içip otlayacaksın!..”

³ Mezarlarına (MTT).

Ve başını gene gerilere, birer kara benek gibi görünen çadırlara doğru çevirdi, kendi kendine mırıldandı:

“Anam, bugünkü kazancımdan böbürlenecek, benim babamdan üstün savaş eri olduğuma inanacak, güzel Börte Foçin de kocasını yüz kat daha fazla sevecek!..”

O, ordu ağırlıklarının bulunduğu tarafa gözlerini dikip anasını ve karısını düşünürken çıplak adam da ufuktaki kara bulut parçasının, bez üstüne düşen yağ katresi gibi şaşırtıcı bir hızla genişleyip büyümesini seyrediyordu. Filhakika⁴ o minimini bulut, sanki durmadan doğuruyormuş gibi, kısa bir zaman içinde ufkun şark⁵ mailisini⁶ kaplamış ve o noktada kara, kapkara bir dağ silsilesi yaratmıştı.

Fakat bu kara dağ kümesi yürüyor, işgal ettiği maileden gökyüzünün mavi düzlüğüne doğru akıyordu. Onun akışı da, doğuşu gibi efsunlu⁷ bir şeydi. Çünkü her ilerleyen parçanın yerini gene yeni bir küme tutuyordu. Bu suretle güneş örtülmüştü, hava kararmıştı, savaş yerinde bir gece esmerliği peyda olmuştu.

Şimdi şehla bakışlı genç de, çıplak adam gibi gözlerini göğe dikmişti. Kara bulutların, iri birer dalga gibi birbirlerini kovalayışına bakıyordu. Harp edenler, esmer bir örtü ile sarıldıklarından habersiz gibi görünüyorlardı, gene boğaz boğaza gelip duruyorlardı. Belki o yarı karanlık içinde oynak ve kıvrak birer ziya⁸ huzmesini andıran kılıç pırıldayışlarından şevke geliyorlardı.

Sarışın genç ve çıplak adam, bir aralık gözlerini gökten çevirdiler, birbirlerine bakiştılar. Gencin gözbebeklerinde: “Ne umuyorsun?” diyen helecanlı⁹ bir soruş, çıplak adamın bakışında endişeler haber veren bir yanış vardı.

Genç, o yanan bakıştan titizlendi:

“Yağmur, değil mi, ulu Gökçe?”

“Yıkım Temuçin, yıkım. Bu bulutlardan bize uğursuzluk dökülecek!”

⁴ Filhakika: Gerçekten, doğrusu.

⁵ Şark: Doğu.

⁶ Maile: Aklan, bir sıradağın yamaçlarından her biri.

⁷ Efsun: Sihir, büyü.

⁸ Ziya: Işık, aydınlık.

⁹ Helecan: Yürek çarpıntısı.

“Ağzını iyiye aç Gökçe. Kılıç, yağmurdan ıslanmaz. Yersularımız da bizi boşlamaz.”¹⁰

“Tanrı, boy civilerinden de uludur. O, işte bulutlarla son sözünü söylüyor.”¹¹

Adının Temuçin olduğunu öğrendiğimiz sarışın genç, bir şeyler söylemek isterken müthiş bir gürültü koptu; sanki demirden dağlar birbiriyle çarpışıyorlarmış gibi korkunç bir gürültü!..

Yüzü bembeyaz kesilen Temuçin, titrek dudaklarını güçlkle açtı, kekeledi.

“Gök gürlüyor!..”

Bu iki kelimeyi, yanı başındaki çıplak adama söylemişti yahut söylemek istemişti. Fakat o, yerinde yoktu. Bulutların ilk kopardıkları sayhayı¹² duyar duymaz bir pire çevikliğiyle atın üzerine sıçramış geriye doğru savuşmuştu.

Zavallı Temuçin, kulak zarlarını patlatacak kadar şiddetle devam edip giden gök gürlemelerinden duyduğu iç acısı arasında bu kaçıışı ve kendi hayvanının da kaçırılışını sezememişti. Lakin ağzından bir zerre teselli beklediği çıplak adamı yanında göremeyince belinledi:¹³

“Korkak!” dedi. “Kaçıyor, hem atımı çalarak kaçıyor!”

Şimdi gözlerini savaş yerine çeviriyordu. Fakat çekinerek, helecılara kapılarak! Çünkü şu dinmeyen, tükenmeyen gök gürültüsünden savaşa da uğursuzluk bulaştığını seziyordu. Ulu Gökçe’nin dediği gibi Tanrı, asıl Tanrı, son sözünü bu korkunç velvele ile söylemişse, savaşın istikameti değişmişse, galipler ansızın mağlup mevkiine düşmüşse ne yapacaktı!

Temuçin’in gözlerinin önünde tek bir lahza anası ve karısı titredi, gözleri nemlendi, sonra o nemler kurudu. Gözleri bütün keskinliğiyle savaş sahnesi üzerinde dolaştı: Felaket!.. Zafer perisini kucaklamak üzere bulunan cesur ordunun sağ yanı boştu, bir fırka¹⁴ düşman bu boşluğa doğru koşarak orduyu çevirmeye çalışıyordu.

¹⁰ Eski Türklerde ilâhlar, içtimai zümrelerin timsalleri idi. Bunlara (Yersu) denilirdi. (MTT).

¹¹ Civi, yahut Çiği, her kabilenin hususi ilâhının adıdır. İki kabilenin harp edecekleri günden evvelki gece, Civiler boy ölçüşürlerdi ve hangisi kazanırsa yapılacak savaş-taki zafer de onun himaye ettiği kabileye nasip olurdu!.. (MTT).

¹² Sayha: Cıgılık, nara, haykırma, yüksek ses.

¹³ Belinlemek: Bir gürültü yüzünden ya da başka bir nedenle ansızın uyanarak çevresine korkuyla ve şaşkın şaşkın bakmak.

¹⁴ Fırka: Grup, parti.

Temuçin, bir an içinde vaziyeti kavradı, sağ kanatta çarpışan Moğol uruğunun gök gürlmesini duyar duymaz harpten el çektiğini, dini bir ananeye¹⁵ uyup suya girdiğini anladı.

Filhakika Moğollar, bu münasebetsizliği yapmışlardı. Gökten dökülecek uğursuzluklardan güya korunmak için Altaysu Çayı'na dalmışlardı. Onlar böyle bir vaziyette harp, zafer, yurt ve ceza düşünemeyecek kadar cahil adamlardı. Babalarından, dedelerinden kalma bir imanla gök gürlerken suya girmenin mutlaka lazım olduğuna inanıyorlardı. Bu sebeple, iki adım önlerinde bulunan zafer perisinin tebessümünü bile önemsememişler, başbuğları Temuçin tarafından cezalandırılmak ihtimalini düşünmemişler ve ilk gök gürlütüsü kulaklarına çarpar çarpmaz kılıçlarını atarak ve birbirlerini çiğneyerek suya koşmuşlar, atlarıyla beraber nehrin içine sıralanmışlardı!¹⁶

Temuçin, ne şaşmanın ne de kızmanın bir faydası olmadığını anladı ve çarçabuk kendine bir yol çizdi. Savaşa atılmak!..

Yesügey'in oğlu için yapılacak başka bir şey de olamazdı. Eğer o da, şu suya giren ötsüzler¹⁷ gibi ortadan çekilirse, evlialık tasladığı halde at çalıp savuşan Ulu Gökçe gibi kaçarsa, anası mutlaka yüzüne tükürecekti. Güzel karısı mutlaka yatağını ayıracaktı, bütün Türk urukları¹⁸ arasında maskara olacaktı.

O halde henüz boğuşan askerlerinin başına geçmesi, sonuna kadar vuruşması lazımdı. Temuçin, gözlerini kapayıp açıncaya kadar bunları düşündü ve uzun etekli koyun postu mantosunu bir tarafa atıp, kılıcını çekti.

“Dayanın kurtlarım, ben geliyorum!” narası ile ileri atıldı.

Fakat bu hamle nihayet mertçe bir atılıştı, boşa giden bir cesur adımdı. Çünkü suya giren Moğol takımının açtığı gedik, iri ve yiyici bir yara gibi ordunun bir yanını harabeye çevirmişti. Bir değil, yüz Temuçin bu yarayı kapayamazdı, vaziyeti düzeltermezdi.

Bununla beraber Temuçin, düşmanlara bile parmak ısırtacak kadar büyük bir cesaret örneği gösterdi. Dört tarafa atıldı, insan

¹⁵ Anane: Gelenek, örf.

¹⁶ Cengiz'in bilhassa tertip ettiği yasaya “gök gürlerken suya girmek yasaktır” diye bir madde koyması işte bu savaşın yüreğinde bıraktığı elemelerdendir. Büyük cihan-gir, bütün ömründe bu rezaleti unutmamıştı! (MTT).

¹⁷ Ötsüz: Korkak.

¹⁸ Uruk: Kabile, boy, uruk.

kılığına girmiş bir ecel gibi boyuna ölüm saçtı. Onun gözüne ilişen, önüne düşen düşman, ne boyda ve ne kuvvette olursa olsun mutlaka ölüyordu.

Lakin gök gürültüsü şeklinde konuşan Tanrı, biraz evvel Temuçin'in bayrağına doğru ağın zafer yıldızını şimdi diğer tarafa çevirmişti. Temuçin'in elinde kandan ter döken kılıç, Tanrı'nın yaptığını bozamayacak kadar cılızdı!

Şehla bakışlı genç kumandan, belki böyle düşünmüyordu. Kılıcının amansız işleyişiyle Tanrı'yı da utandıracağını, elden kaçmış görünen zaferi yeni baştan yakalayacağını umuyordu. Hâlbuki diğer tarafta düşmanın çevirdiği çember, gittikçe sıklaşıyordu. Belki bir saat sonra Timuçin de, savaş yerini hâlâ terk etmeyen Konkratlarla, Konkmarlar da ağa düşmüş balık sürüsü haline gireceklerdi.

İşte bu sırada yirmi beş yaşlarında bir genç, yaya harp edip de atlılara ölüm dağıtan Temuçin'in yanına yanaştı.

"Bey!" dedi. "Kapana giriyoruz. Kaçalım!"

Temuçin'in yüzü kıpkırmızı kesildi, avurdu¹⁹ birdenbire şişti, küçüldü ve ağzından iri bir tükürük parçası fırlayıp gencin yüzüne yapıştı, aynı zamanda haykırdı.

"Kaçmak mı? Beni anamın donu ile mi savaşa geldi sandın? Çekil önümden korkak. Yoksa canını alırım."

Delikanlı, sükûnetle cevap verdi.

"Bugün kaybeden yarın kazanır. Sen de bir yıla varmaz yarağlanırsın²⁰, öç alırsın. Fakat burada ayak pergidip kalırsan tutsak olursun. Anana, çoluğuna çocuğuna, yurduna uzak kalırsın. Boğazına ip de dolarlar, uba²¹ uba gezdirirler. Gel, sözümü dinle, kaçalım!"

Temuçin'in gözünde anası ve güzel karısı belirdi, içine bir yanı ş dolaştı. Fakat şu can pazarında hâlâ ve hâlâ kendi içinde savaşan erleri yüzüstü koyup kaçmayı bir türlü kabul edemedi. İnledi.

"Söbütay! Yapamam, kurtlarımı bırakamam."

Söbütay, gene dil dökmeye, Temuçin'i kaçmak için kandırmaya hazırlanırken yüzü al kan içinde genç bir atlı belirdi. Elindeki kılıç kırılmıştı, üstündeki kısa post ceket parça parça olmuştu. Bindiği at duman püskürüyordu, ter içindeydi.

¹⁹ Avurt: Yanakların ağız boşluğundaki, iç yanları.

²⁰ Yarağlanmak: Hazır olmak, amade olmak.

²¹ Uba: Diyar.